

AgEcon SEARCH

RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

✓ AZ ÜZEMSZERVEZÉS IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI AZ ÁLLAMI GAZDASÁGOKBAN

(AZ ÁLLAMI GAZDASÁGOK ÜZEMSZERVEZÉSI ANKÉTJA BÁBOLNÁN)

Az Állami Gazdaságok Főigazgatósága 1960 decemberében, immár negyedszer rendezte meg Bábolnán, az állami gazdaságok lassan hagyományossá váló ankétsorozatát. Az ankétsorozaton — az előző évekhez hasonlóan — az állami gazdaságok vezetői, szakemberei és a tudományos intézmények meghívott képviselői nyílt és kötetlen vita formájában fejtették ki véleményüket abból a célból, hogy közös álláspontot alakíthassanak ki az állami gazdaságok előtt álló feladatok megoldása tekintetében.

Két-két napos ankétokon vitatták meg a talajterőgazdálkodás, az állattartás és a munkaszervezés időszerű kérdéseit. Az utolsó ankét a szakmai tanácskozások üzemszervezési konzekvenciáit vonta le.

Romány Pál, a Borsod- és Hevesmegyei Állami Gazdaságok Igazgatóságának vezetője vitabevezető előadásában elmondotta, hogy az állami gazdaságok az utóbbi években elért kimagasló termelési eredmények ellenére drágán termelnek, alacsony a munka termelékenysége és magasak az önköltségek. Megállapította, hogy a termelőerők adott színvonalának nem felelnek meg azok az üzemi keretek, amelyek állami gazdaságaink többségét jellemzik. A második ötéves terv irányelvi szerint kialakított feladatainkat csak úgy teljesíthetjük, ha a népgazdaság által rendelkezésünkre bocsátott lehetőségeket, eszközöket a leghatékonyabban használjuk fel a magasabb hozamok és az alacsonyabb önköltségek elérése érdekében.

A termelőerők színvonala, a gazdaságok előtt álló feladatok és a jelenlegi üzemi keretek között egyre élesedik az ellentmondás.

Az alapvető hiba az, hogy termelésünk az üzemben belül lényegében a manufaktúras jellegű mezőgazdasági termelésben kialakult üzemszervezési elvek alapján áll. A termelés méretei az üzemeken belül rendkívül kiesinyek. Az üzemek termelőerőinek átlagos színvonalához képest, a termelés szerkezete az állami gazdaságokban — kevés eltéréssel — a 15 holdas parasztgazdaság termelés-szerkezetét tükrözi. Még ma is vannak 10—20 holdas cukorrépa-, mák-, dohány-stb. termelési vagy néhány darabos tenyészállatnevelési feladatok.

Kiesinyek a termelőüzemek méretei is. Állattartó telepeinken a sokféleséggel mesterségesen tovább csökkentjük a termelés volumenét. A korszerű eljárások a szűk keretek között nem tudnak megfelelőképpen érvényesülni.

A beruházások hatékonysága alacsony, nem használjuk ki öntözési lehetőségeinket, rét- és legelőterületeink elhanyagoltak, a gazdaságok vezetői túlterheltek.

Üzemeink örvendetesen megváltozott technikai színvonala, a tudomány vívmányainak a mezőgazdaságban való alkalmazási lehetőségei köteleznek bennünket arra, hogy új utakon induljunk el gazdaságaink üzemi berendezésében. Következésképpen alkalmaznunk kell minden üzemszervezési módszert annak érdekében, hogy jövedelmező, olcsón sok árut előállító üzemeket alakítsunk ki.

Az új utak keresése nem jelenti azt, hogy a jelenlegi üzemszervezési formák mellett ne lennének még jelentős tartalékaink.

A kevésbé fejlett állami gazdaságokban vagy az átlagos gazdálkodási szintű termelőszövetkezeti gazdaságokban egyenesen káros lenne átugrani a fejlődésnek azt az útját, amelyet az állami gazdaságok többsége az utóbbi években megtett. Ott azonban, ahol a fejlődés megfelelőképpen előrehaladt, olyan üzemeket kell kifejleszteni, amelyek szinte megkövetelik a tudomány mai fejlettségéhez alkalmazkodó üzemi és munkaszervezet bevezetését, amely a korszerű technológia alkalmazásával teret ad a mai és holnapi termelőszervezők gazdaságos kihasználásának és a munkatermelékenység növelésének.

Az elmondottak ismeretében vizsgáljuk meg, hogy mi a teendőnk.

Üzemeinket szakosítanunk kell, vagyis az üzemeken belül szűkíteni kell az üzemágak számát. Rosenkranz professzor szerint a specializáció mértéke: „Olyan egyoldalúan gazdálkodni, amennyire csak lehetséges és olyan sokoldalúan, amennyire szükséges”. (Gazdálkodás 1958. 3. szám.)

A szakosítás nagyobb termelési biztonságot jelent, megindítása előtt azonban részletes üzemi vizsgálódást kell végezni, mert a rosszul szinkronizált specializáció felboríthatja az egész üzem egyensúlyát.

Az eredményes szakosítás nélkülözhetetlen velejárója a termelés koncentrációja. Az önálló vállalatok közötti kooperáció nehézkes, jobb módszernek látszik az, ha a kooperációt az üzemeken belül valósíthatjuk meg. Erre azonban csak nagyobb gazdaságokban van lehetőség.

A kooperáció előnyeit sok ipari és mezőgazdasági példával lehet igazolni. A 100 db-nál kisebb állományú tehenészetek országsszerte veszteségesek. A legjobb az eredményük a 4—500 db-ból álló tehenészeteknek. A Lajta-Hanság Állami Gazdaságban a marhahízalást 13 telepről 3 telepre vonták össze s — többek között — ennek eredményeként, országosan a legjobb munkatermelékenységgel és önköltséggel állítottak elő 1 kg marhahúst.

Kertészeti üzemeinket — különösen a gyümölcsösöket és a szőlőket — nagyrészt már koncentráltan telepítettük. Az állami gazdasági almások 46%-a Szabolcs-Szatmármezei Állami Gazdaságok Igazgatósága gazdaságaiban van. A kertészeti területek fele egyben főüzemága a gazdaságnak.

Viszonylag a leggyorsabban megvalósítható a koncentráció a növénytermesztésben. Nagyobb táblák kialakítása, a vetési struktúra egyszerűsítése, a gépek tipizálása, stb. számottevő beruházási igénnyel nem jár.

Jelentős kezdeti eredményeket mutat a növénytermelés szakosítása azokban a gazdaságokban, amelyekben bátran csökkentették a növényfélések számát. A Lajta-Hansági Állami Gazdaság 6—800 holdas tömbökben termeli a növényeket,

a 20 000 holdas Mezőnagymihályi Állami Gazdaság ősziárpa vetését két tömbben, egyetlen üzemegységben helyezte el.

Az állattartásban a termelés koncentrációjának legnagyobb fékje az elavult majorrendszer. Ez a települési rendszer élő anakronizmus, amelynek helye ma már csak az agrártörténetben van. Az állattenyésztési vita tisztázta a megoldás útját és kimondta, hogy a régi majorokat tovább fejleszteni nem szabad, az állatátvesztéssel felszabaduló épületeket ideiglenesen más célra fel lehet használni, végső soron azonban le kell azokat bontani.

A szakosítás és koncentrálás kiemeli a komplex gépesítés nagy szerepét. A gyors, könnyű gépek mellett egyre inkább szükség lesz nehéz, 800—1000 holdas tömbökön használható gépekre és feltehetően ismét alkalmazásba kerül a két erőgépes, drótkötélvontatásos munkagépek rendszere. Általánossá lett máris legjobb nagyüzemeinkben a repülőgép használata. Törekednünk kell a csúsmunkák mielőbbi teljes gépesítésére. A gépesítés állandóan karbantartott jó utakat kíván.

A felvázolt termelési szinten álló üzem újfajta technológiát igényel. A gyár-szerű termelés előfeltétele a technológiai rend kidolgozása és bevezetése. A gyár-szerű termelés megköveteli az üzemek vertikális irányú fejlesztését az okszerű üzemátszervezés határáig. Minél nagyobb az üzem, annál inkább szükség van kiegészítő, feldolgozó üzemágakra.

Az új típusú üzem másfajta vezetést és irányítást kíván: ahogyan a termelés mérete és módja hasonlóvá válik az iparéhoz, valószínűleg ugyanúgy a mezőgazdasági üzem egész szervezeti felépítését is a gyári szervezés, vezetés elveihez hasonlóan kell kialakítani.

Az egyszemélyi felelős vezetés fenntartása mellett élesen el kell határolni egymástól az irányítás, a szervezés és a végrehajtás feladatait. A vezetésben nagy szerepük lesz a specialistáknak, akik kidolgozzák a különböző üzemágak termelésének technológiáját. Bár az új típusú gazdaságban a vezetés erősen centralizált, az üzemvezetők, a technológiát alkalmazó gyakorlati gazdák szerepe nem eszik, hanem megnövekedik.

A szakosítást — az esetek többségében — üzemegységi méretekben kellene elvégeznünk. Ha az üzemegység ehhez kicsinek bizonyul, akkor kiegészíthetjük a területét a szomszédos üzemegységekből. Ha erre lehetőség nincsen, abban az esetben az üzemegységet megerősített szervezettel továbbra is önálló gazdálkodási egységként tartjuk fenn. A termelőerők kellő fejlettségi fokán álló üzemekben viszont a területi szervezés elvén alapuló üzemegységi szervezetről áttérünk az ágazati szervezésre. Ez alapulhat kerületi felosztásra, de anélkül is megszervezhető.

A jövő útja feltétlenül az ágazati szervezés, azonban csak ott szabad rátérni erre a módszerre, ahol annak összes előfeltételei biztosítva vannak. Az ilyen üzemből a munkaszervezés gazdasági szinten általában centralizált. Egyes munkafolyamatok ugyanis — különösen a gépi munkák — kizárólag központi szervezéssel végezhetőek el gazdaságosan.

A termelés szakosításában és a vezetés módjában beálló változások kihatnak az egész ügyviteli, tervezési, számviteli és statisztikai rendszerre. Az új típusú

állami gazdaságban gépesített központi könyvelést kell bevezetni. Felvetődik a kérdés, nincs-e szükség a művelési tervezés bevezetésére és esetleg más intézkedésekre.

Megváltozik az új szervezés esetén az irányító szervek munkája is, tevékenységük az állami ellenőrzés feladatán felül mindinkább a jó módszerek elterjesztésére irányul.

Az előadást követő vitában huszonketten szólaltak fel.

Erdei Ferenc akadémikus, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára felszólalásában a mezőgazdaság iparszerű szervezésének és gyárszerű termelésének új vonásairól beszélt. Megállapította, hogy a mezőgazdaság fejlesztésének ez az útja törvényszerűen bekövetkezik. Ismertette az ipari üzemszervezés néhány olyan vonását, amely azonosan vagy hasonlóan jelentkezik a mezőgazdaságban részint vállalati szinten, részint vállalaton belül a kisebb egységek vonatkozásában.

Az ipari vállalatok iparágakat szerint szervezik, sőt egy-egy iparágon belül kisebb ágazati csoportok feladata sok esetben csupán egyetlen termék előállítására vagy egyetlen művelet, műveletcsoport elvégzésére szorítkozik.

A mezőgazdaságban is beszélhetünk iparágak kifejlődéséről. A juhászat pl. ősidőktől fogva önálló iparág. Ilyenné fejlődött a sertéshizlalás, ilyen jellegű pl. a gépállomás, a gyárszerű baromfitelep vagy a hibridüzem.

Felmerül a kérdés, hogy vállalati szinten megvalósulhat-e a szervezés, tehát követheti-e a vállalati szervezés a mezőgazdaságban az iparági specializálódást. A kérdésre igennel kell válaszolnunk, mert pl. a sertéshízalásra önálló vállalat alapítható.

A mezőgazdaság eredetileg a területi szervezés elvén állt. A specializáció éppen azt jelenti, hogy az üzemi szakosítás útján a termelést bizonyos meghatározott ágazatokra vonjuk össze és azokat iparszerűen fejlesztjük. A mezőgazdaság tehát szükségszerűen halad a munkamegosztás iparágakra való tagozódásának azon az útján, amelyen az ipar haladt.

Marx is megállapította már, hogy a termelőerők fejlődése és a termelési viszonyok átalakulása a mezőgazdaságban is radikális konzekvenciákkal jár az üzemszervezést illetően.

Még közelebbi összefüggéseket találunk az ipar és a mezőgazdaság között a vállalaton belüli szervezés vizsgálatánál. A mezőgazdasági üzemtan másfél évszázados tudomány, az ipari vállalatszervezés viszont alig fél évszázados múltra tekinthet vissza. Ennek ellenére a mezőgazdasági üzemszervezés — éppen a számunkra legérdekesebb kérdések vonatkozásában — sokkal fejlettebb, mint az ipari vállalatszervezés.

A mezőgazdasági üzemtan az egész vállalatra nézve állapít meg bizonyos törvényszerűségeket, ezzel szemben az ipari vállalatszervezés kevesebb figyelmet fordít a vállalati szint problémáira, viszont a vállalaton belüli szervezést a legaprólékosabban kiművelte. A vállalaton belül pontosan megszervezi a termelés gazdasági előkészítését, a tervezést, a munkaerőgazdálkodást, az anyaggazdálkodást, a pénzgazdálkodást és így tovább. A műszaki előkészítés körében kidol-

gozza a konstrukció, a technológia, a szabványok, a programozás, a karbantartás, a javítás, szállítás, értékesítés, nyilvántartás stb. szervezését.

A gyár, mint magasabb rendű egység gyáregységekre tagozódik. A gyáregység a termelésnek egy meghatározott, önállóan megszervezett része egy bizonyos termék vagy termékcsoport előállítására, illetve egy műveletnek az elvégzésére. Tipikus ilyen tagozódás pl. egy villamosági gyárban az alkatrészgyártás — szerelvénygyártás — szerelés, vagy az építőiparban a felvonulás — építés — utómunkák. A gyáregységen belül a munka műhelyekre oszlik, amelyeket a művezető irányít. A műhelyben minden szakmunkásnak meghatározott munkapadjá van.

A mezőgazdaság iparág jellegű szervezésére irányuló törekvés napjainkban szembetalálkozik a területi szervezés elvével s ebből egyre fokozódó ellentmondások keletkeznek.

A termelőerők magasabb szintjén az állami gazdaságokban közvetlenül használhatóvá válik az ipari analógia, vagyis a vállalaton belüli szervezésben nem lehet tovább megmaradni a területi elven, hanem ágazatonként az iparági elv szerint kell önálló egységeket kialakítani s ezeken belül specializált technológiával a gazdaságos termelést megszervezni.

Néhány ágazat, pl. a kertészet, szőlészet már kialakította a maga önálló üzemi egységeit, másutt — pl. az állattartásban — ez a folyamat megindult. Lehet azonban a mezőgazdaságban is csupán egy-egy műveletet, részfolyamatot ilyen önálló egységé szervezni, pl. a takarmánygyártást.

A szántóföldi termelésben hazai viszonyaink között két életképes formája ismeretes a korszerű szervezésnek. Az egyik a Lajta-Hansági Állami Gazdaság módszere, amelynél sokszáz holdas tömbökben termelik ugyanazt a növényt. Itt lényegében „mozgó műhelyek”-et szerveztek, vagyis olyan szervezetet hoztak létre, amely gabonabetakarításnál kombájnnokkal, gabonatisztítóval, szárítóval, szállítóeszközökkel felszerelve komplex egységben elvégzi az aratás összes munkáit, de a megfelelő gépek lecserélésével alkalmas a kukorica, vagy a cukorrépa betakarítás feladatának elvégzésére is. Ezt a szervezést valószínűleg csak nagy egységeknél célszerű alkalmazni.

Kisebb egységeknél minden bizonnyal be fog válni a Hajdúszoboszlói Egyetemi Tangazdaságban bevezetett módszer. Ebben a gazdaságban munkacsoportokat hoztak létre s ezeket rátelepítik valamely növénycsoportra. A kukorica munkáival önálló munkacsoport foglalkozik, amelyet szabad idejében kisegítő munkákkal foglalkoztatnak.

Felmerül a kérdés, hogy vajon az ipari termelés műszaki előkészítésének módszere milyen formában alkalmazható a mezőgazdasági üzemekre. Az iparban 50 évvel ezelőtt Taylor bontotta szét először a vezetés funkcióit, amikor külön mérnököre bízta a gyártás vezetését és külön mérnököt állított be a konstrukció megalkotására és megszerkesztésére. Módszere világszerte óriási sikert ért el; megsokszorozta a vállalatok termelési eredményeit.

A műszaki előkészítés az iparban kétféle munkából tevődik össze, az egyik a gyártmány megkonstruálása, a másik a gyártmánynak az adott eszközökre, gépekre való átvitele: a gyártás technológiájának a kidolgozása.

A mezőgazdaság két ágazatában, a szőlőtermelésben és a sertésenyésztésben találunk például olyan analógiát, amely bizonyítja, hogy a mezőgazdaságban is meg kell konstruálni a gyártmányt.

A szőlővel kapcsolatban négyféle népgazdasági igény jelentkezik: export csemegeszőlő, olcsó étkezési szőlő, minőségi márkás bor és olcsó tömegbor. Ez lényegében négyféle gyártmány. Körültekintő, alapos vizsgálódás kell annak eldöntésére, hogy egy adott gazdaság a négy irányzat közül melyiket válassza, s azon belül milyen fajtát termeljen.

Sertéshúsból a népgazdasági igény: bacon-sonkasüldő, 110—130 kg közötti fehér tőkesertés, 130 kg-nál nehezebb tőkesertés és nehéz zsírsertés. Mindegyik áruosztálynak más-más fajta, más-más hizlalási, tartási mód, másfajta takarmányösszetétel stb. a legmegfelelőbb.

Bőségesen megtaláljuk a technológiai feladatokat is mind a két említett példánál. A szőlőnél a sor- és tőtávolság meghatározása, a gépi és kézi munkák műveletei, a trágyázás, talajművelés, metszés, növényvédelem, szüret stb. munkái. A sertéstartásnál a bugatások beosztása, az ellések időpontja és gyakorisága, a takarmányozás, az elválasztás, a hizlalási processzus, az állategészségügy stb.

Bizonyos, hogy a fejlettségnek ezen a szintjén, az iparhoz hasonlóan, a technológia megszerkesztését önálló rangra kell emelni és el kell választani a gazdálkodás napi feladataitól. A megoldás többféle lehet. A Lajta-Hansági Állami Gazdaság bizonyára önálló technológiai részleget fog szervezni. Kisebb gazdaságokban a főagronómus és a főállattenyésztő munkája tolóthat el ebbe az irányba 1—2 szaksegítséggel. Meg lehet szervezni a technológiai csoportot az irányító szervnél, vagy esetleg külön intézet is foglalkozhatik ezzel a kérdéssel.

Nem lehet belenyugodni abba, hogy a mezőgazdasági üzemben a dolgozók túlnyomó többsége szinte naponta tömegmunkákat végez minden önálló felelőség nélkül. Az ipari munkás pozíciója azért sokkal magasabb, mint a mezőgazdasági munkásé, mert saját munkapadjá van és felelős a kiadott feladat jó megoldásáért.

Bizonyos, hogy a mezőgazdaságban is előbb-utóbb el kell jutnunk arra a szintre, hogy néhány ma még nem gépesíthető tömegmunka (gyümölcszedés, szüret stb.) kivételével minden munkásnak meglegyen a maga állandó munkahelye, ahol felelősséggel dolgozik. A szocialista mezőgazdaság felépítése ezzel válik teljessé, ezzel szakad el végleg az a szál, amely a régi cselédsorsra emlékeztet.

Petőházi Gábor miniszterhelyettes felszólalásában ismertette az állami gazdaságok növénytermelésének új szerkezetét. Az állami gazdaságokban általában 4—6féle növényt fogunk termelni, ezek számára viszont biztosítjuk az összes technikai előfeltételeket, termelésüknél alkalmazzuk a korszerű kémiai eljárásokat. Az egyszerűbb vetésszerkezet lényegesen gazdaságosabb termelést tesz lehetővé. Az állami gazdaságok országosan mintegy 40% kukoricát, 22% pillangósból és szalastakarmányt, 20% kenyérgabonát, 10% őszi takarmánygabonát, 2% tavaszi árpát, 1—2% burgonyát, 1% cukorrépát és 2—3% borsót. és egyéb fehérjetakarmányt fognak termelni.

Azzal a szerkezeti változtatással, hogy a kukorica vetésterületét 2—3 éven belül a szántóterület 40%-ára emeljük, az állami gazdaságok takarmány-

gabona termelése — 23 q májusi morzsolt kukorica hozamot feltételezve — a jelenlegi 48 000 vagonról 92 000 vagonra növekszik. Az üzem egész szervezetére kifejtett hatáson felül ez többek között azt is jelenti, hogy az állami gazdaságok 2—3 éven belül hústermelésüket megduplázzák és az átmeneti években többezer vagon takarmánygabonát adhatnak be a központi készletbe. A tervezett vetésszerkezeti változtatáshoz mindössze 1000 db G—35-ös traktort kell korszerű gépekre kicserélni és 1500 db kétsoros csőtörő gépet kell beszerezni. Kukorica vetésterületünket egészében vegyszerezni fogjuk és bevezetjük a mesterséges szárítást. A nagyobb állami gazdaságokban szárító berendezéseket építünk s itt szárítjuk meg a környező kisebb gazdaságok termését is. A kukoricát nem göréban, hanem magtárban fogjuk tárolni.

Olyan állattartó telepeket fogunk kialakítani, amelyekben 6—800, esetleg 1000 állatot tartunk együtt korszerű szabadtartásban. Szabadtartásos, fejőházas tehenészteinket az öntözött területek mellé telepítjük. Bevezetjük az újszerű, olesó marhahízalást az öntözött legelőkhöz s ezzel a módszerrel első osztályú hízott marhát fogunk előállítani. Marhahús termelésünk mennyisége elég, azonban a minőséget javítani kell és több tejre van szükség. Jelentősen növelni kell a sertéshús mennyiségét és a legsürgősebben be kell rendeznünk a gyárszerűen termelő nagy baromfitelepeket.

Az állami gazdaságok bátor kezdeményezésének minden előfeltétele megvan, illetve megteremthető. A növénynemesítő és kutatóintézetek — különösen a Martonvásári Kutató Intézet — jó munkájának eredményeként 1500 hibridkukorica törzzsel rendelkezünk s máris 8 jobb fajtánk van a jelenlegiek-nél. A Növényvédelmi Kutató Intézetnek egyik legsürgősebb feladata, hogy a 40%-ra növekvő kukorica vetésterület komplex növényvédelmét kidolgozza.

Szerte a világban rohamosan fejlődik a mezőgazdaság, szocialista nagyüzemeink nem maradhatnak el a fejlődésben. Aki nem érti meg az új módszerek jelentőségét s a haladást ellenzi, azt menthetetlenül elsodorja az élet.

Királyi Ernő a Földművelésügyi Minisztérium Pártbizottságának titkára ismertette a régi majorrendszer kialakulását. Az állami gazdaságok megalakulásakor kész helyzet előtt álltak, a felszabadulás előtti üzemi szervezetet terhes örökségként vették át. Az állami gazdaságoknak 1000-nél több üzemegységük van. Az 1958 évi felmérés szerint 464 üzemegység területe az 1000 holdat, 255 üzemegység területe pedig a 500 holdat sem éri el. 72 megvizsgált üzemegység 32%-ában 1—4, 38%-ában 5—7 és 26%-ában 8—10 állattenyésztési ágazattal foglalkoztak. Az állattartás szétszórtsága magával hozta a takarmánytermelés elaprózottságát.

Az állami gazdaságokban megjelentek az új technikai eszközök, a lófogatókat gépi szállítás váltotta fel, jelentősen megnövekedett a műtrágyafelhasználás, bevezették a szuperszelektív gyomirtó szereket. A gazdaságokban magas képzettségű vezetők és szakemberek dolgoznak és kialakult a fizikai munkások törzsgárdája. Az új, magasabb szintű termelőerők a termelésszervezés új irányát és rendszerét követelik meg. Ez az új irány a koncentráció és a specializáció.

Az állami gazdaságok üzemnagysága spontán alakult ki. Az üzemnagyság és a jövedelmezőség érdekes összefüggéseket mutat. Az országos átlagot 100%-

nak véve, 3 év átlagában a 2000 holdnál kevesebb redukált szántóterületű gazdaságokban 1 redukált hold szántóra 10% jövedelem jut. Ez a szám a 2—3000 hold közötti gazdaságban 34%, a 3—5000 hold közöttiben 127%, az 5000 holdnál nagyobb gazdaságban pedig már 167%.

Összefüggés van az üzemegységek nagysága és a jövedelmezőség között is. A vizsgált 72 üzemegység közül 26 üzemegység 1500 hold redukált szántónál kisebb területű, ezeknél 1 hold redukált szántóra 249 Ft veszteség jut. Az 1500 hold redukált szántónál nagyobb 46 üzemegységben ezzel szemben 1 redukált hold szántó területre 425 Ft nyereség mutatkozik.

A termelés koncentrációját az állami gazdaságok lényegében már megkezdték. A gépeket és a munkaerőt sok helyen összevontan alkalmazzák, a beruházásokat főként a főmajorokba telepítik. Megindult a koncentráció az állattenyésztésben is a tömeges állatelhelyezések biztosításával, ez azonban nem járt együtt a specializálással.

Azokban a tehenészetekben, ahol a tehénlétszám 160, ott 1 liter tej önköltsége 3,32 Ft. A 160 db-on felüli tehenészetekben a tej önköltsége csak 2,98 Ft. Ugyanilyen tapasztalat szerezhető az üszőnevelésben és a marhahizlalásban is.

A gazdaságok átlagos helyzetének megfelelő 72 üzemegység 80 000 kh szántóterületének reprezentatív adataiból megállapítható, hogy az állami gazdaságokban a táblanagyság még ma is csak 40 hold. Az önköltségi mutatók sürgetik a területek tömbösítését, amit az alábbi számok mutatnak:

	40 kh-as táblán az önköltség Ft	80 kh-as táblán az önköltség Ft	80 kh-nál nagyobb táblán az önköltség Ft
kenyérgabona	242	192	165
kukorica	194	177	130

Az 1500 kh területű üzemegységekben átlagosan 8 helyen termelik a kenyérgabonát, 7 helyen a kukoricát és 4 helyen a cukorrépat. Ilyen elaprózott termelés mellett gyárszerű mezőgazdasági termelést folytatni, ipari jellegű üzemi szervezetet felépíteni nem lehet.

A bábolnai viták eredményét *Izinger Pál* az állami gazdaságok főigazgatója foglalta össze.

Az előző ankétok vitáinak szelleme azt mutatta, hogy az állami gazdaságok felelős vezetői, szakemberei és velük együtt a mezőgazdasági tudomány művelői átérzik azt a fokozott felelősséget, amely az elkövetkező években rájuk hárul, nemcsak azért, amit tesznek, hanem azért is, amit az adott lehetőségek birtokában esetleg elmulasztanak. A vita egy kérdésre összpontosult: kerestük az útját annak, hogy milyen módon lehetne kialakítani a jövő korszerű, gépesített mezőgazdasági nagyüzemét. Az ankétok minden résztvevője érezte azonban, hogy a kérdés, amelyről a plénum vitázik, messze túlnőve az állami gazdaságok keretein az egész magyar mezőgazdaság jövőjét érinti.

Az állami gazdaságok hosszú utat tettek meg, amíg idáig eljutottak. Bizonyos régi elvek eleinte csak meginogtak, az utóbbi néhány év során azonban nagy részük meg is dőlt. Az előző három ankétsorozat vitái során kialakított álláspontok és azoknak a gyakorlatban történt alkalmazása vitte el az állami gazdaságok vezetését odáig, hogy az 1960 évi ankétokon meghirdethesse az új típusú szocialista mezőgazdasági nagyüzemek szervezésének programját. Az elmúlt néhány év megérlelte, időszerűvé, sőt elkerülhetetlenné tette az új program meghirdetését.

Hosszú évtizedeken át egyesek azt hirdették, hogy a „speciális” magyar viszonyok között a nagyobb adagú műtrágyának nincs biztonságos termés-fokozó hatása, mert a hazai klimatikus- és talajadottságok mellett nem úgy érvényesül a műtrágyahatás, mint bárhol másutt a világon. Nagyon óvták egyesek az állami gazdaságokat a mélyművelés elterjesztésétől és nem győzték hangoztatni azokat a veszélyeket, amelyek ennek a módszernek az általánosításával járnak. A vetésforgó klasszikus elvét évtizedes tradíciók támasztották alá és csak a legutóbbi években sikerült a vetésváltás helyes értékelését általánossá tenni. Bár vannak ma is, akik vitatják, az állami gazdaságok gyakorlata azt igazolja, hogy az elővetemény hatásának csak a kevésbé fejlett üzemekben van különös jelentősége. Jó agrotechnikával az előveteményhatást igen jelentős mértékben ellensúlyozni lehet. Minél fejlettebb az üzem, annál kisebb jelentősége van az előveteménynek. A gondolkör azzal zárul, hogy egészen jól elképzeltető ugyanannak a növénynek — pl. a kukoricának — több éven át ugyanazon a helyen való termesztése. A magyar parasztgazdaságok jelentős területen hosszú évtizedek óta monokultúrában termelik a kukoricát s az alacsony hozamokat nem ez a termelési mód, hanem a sekély művelés és az elavult agrotechnika okozta.

Nem kétséges ma már, hogy a talaj szervesanyag pótlásának nem az egyetlen módja az istállótrágyázás. Az elmúlt évek során megtanultuk kellőképpen értékelni a zöldtrágyát és felismertük a tarló- és gyökérmaradványok jelentőségét. Kísérletek sorozata és a nagyüzemi gyakorlat igazolta be azt, hogy pl. a kukoricaszár felapritása és alászántása — megfelelő műtrágya adagok elegyítésével — kitűnő módja a szervesanyag utánpótlásnak. Nem becsüljük le az istállótrágya értékét, viszont nem ragaszkodunk a jövőben ahhoz, hogy a szántóterület minden holdja 4 évenként istállótrágyát kapjon, ha egyszer felismertük a szervesanyag pótlás olcsóbb és gyakorlatibb módszerét. Nem fogjuk a jövőben nagy költséggel beszállítani az állattartó helyekre a csekély értékű késő őszi kukoricaszárat, hanem egyes távolabbi táblákon istállótrágyázás helyett a szár bedolgozásával pótoljuk a talaj szervesanyag készletét. Az istállótrágyát elsősorban az állattartó telepek környékére, a takarmánytermő területekre fogjuk kihordani.

Ilyen szemlélet mellett az sem tragédia többé, hogy a kombájntarlón magas a szalma. A tarlöhántás régi elméletét amúgyis elsodorta az élet. A tarlót aligha fogjuk a jövőben „hántani”, hanem az őszi mélyszántás egyetlen műveletével készítjük majd elő a vetésre.

A kémia betörése a mezőgazdaságba megdönthetetlennek vélt évtizedes

teóriákat sodort el. Meggyőződöttünk arról, hogy a kapálás egyetlen haszna a gyomirtás, ugyanakkor ez a drága és fáradságos művelet — akár kézzel, akár géppel végzik — jelentősen csökkenti a tőszámot. A kapálás ősi rendszerét a szuperszelektív vegyszerek alkalmazása megdöntötte. Az állami gazdaságok 1961-ben 200 000 holdon fognak kukoricát termelni, 160 000 holdon kapálás nélkül. A kukorica, cukorrépa tőszámára, a kalászosok vetési idejére, vetési módjára vonatkozóan ma már egységes a szakemberek véleménye. Az új fajták, az olasz és szovjet búzák, a hibridkukoricák többlethozama kézzelfogható valóság.

Az állattenyésztés korszerű módszereinek alkalmazásával az állami gazdaságok világviszonylatban elismert eredményeket értek el. A mesterséges termékenyítés, az utódellenőrzés, az ivadékvizsgálat országos szervezete örvendetesen kiépült. A korszerű üzemben a tenyésztés és tartás élesen elválnak egymástól. A tenyésztői munka egyre fontosabbá válik, annak azonban az adott technikához kell alkalmazkodnia.

Állatfajtáink sok gazdaságban elérték teljesítőképességük felső határát, ezért új, a tömeges szabadtartást jól tűró állatfajtákat kell kitenyésztenünk. Új fajták kellene a gyárszerű baromfitartáshoz is.

Az állami gazdaságokban a tej magas önköltségét minden beruházás nélkül egyedül a szétszórt tehénállomány összevonásával 30—40%-kal csökkenteni lehet.

Az új állattartási rendszer alapja a szabadtartás. A szabadtartás nem primitívebb, hanem lényegesen fejlettebb módszer a kötött tartásnál s éppen ezért az állatgondozók részéről, de az állattenyésztés irányítói részéről is sokkal több szakértelmet és hozzáértést igényel. A szabadtartás jelentőségét a növendékállatoknál ma már senki sem vitatja. Nehéz is vitatni ennek a tartási módnak a jövőjét, mert behozta, hogy természetesebb, egészségesebb és olcsóbb a régi módszernél.

Nem ilyen egyértelmű az állásfoglalás a tehenek szabadtartása tekintetében. Évtizedes külföldi gyakorlat igazolja, hogy a jövő útja a szabadtartásos, fejőházas tehenészet. A hazai tapasztalatok azonban azok számára, akik csak felületesen vagy elfogultsággal szemlélik a kérdést, ma még nem eléggé meggyőzőek. Kétségtelen, hogy vannak rossz kezdeti eredmények az első ilyen jellegű üzemekben, ezeknek azonban ma már ismerjük az okait és ezeket az okokat ki is tudjuk küszöbölni.

A szabadtartásos új tehenészeti telephelyeket öntözött területek mellé fogjuk telepíteni, ahol biztosítva van a zöldtakarmányok állandó magas hozama.

Rét- és legelőgazdálkodásunkban már a jövő évben döntő fordulatot kell elérnünk. Az az üzem, amely holdanként 18—20 q búzát, 28—30 q szemeskukoricát termel, egyszerűen nem viselheti el azt, hogy elgyomosodott legelőjén 5—6 q legyen a fűhozam.

A pillangósokból a jövőben mesterséges szárítással fogunk szénát készíteni. Ahol erre a lehetőség még nincs meg, ott ágasokon szárítjuk a szénát. Ezzel a módszerrel sok-sok millió forint értékű fehérjét mentünk meg a takarmányban. A fehérjetakarmányok hiányát belföldi gyártással, vagy import útján

meg kell szüntetni. Gazdaságainkban központi takarmánykeverőket állítunk be és felszámoljuk azt a tarthatatlan állapotot, hogy a gazdaságban 6—8 helyen készítik elő a takarmánykeveréket. A korszerű takarmányozási feltételek biztosítása nélkül magas termelékenységu, intenzív állatfajták bevezetésére nem gondolhatunk.

Az újszerű üzemszervezés elveit a vitában felszólalók sokoldalúan megvilágították. Ahol a specializálás és a koncentráció előfeltételei megvannak, ott — alapos üzemgazdasági vizsgálódás után — haladéktalanul meg kell indulni ezen az úton. Ugyanakkor óva intjük azokat az üzemeket, amelyekben a termelőerők a kívánt szintet még nem érték el, nehogy ilyen kezdeményezéseket tegyenek. Az ilyen üzemekben a területi elv alapján, a szilárd, önálló, bizonyos mértékig szakosított üzemegységek bázisán kell továbbra is gazdálkodni.

A koncentráció és a specializáció nagyobb üzemek kialakítását kívánja, ami azonban nem jelenti azt, hogy mindenütt 30—40 000 holdas üzemeket kellene létrehozni. Adott viszonyok között 5—6000, sőt 2—3000 holdon is lehet korszerű gazdálkodást folytatni, különösen termelőszövetkezeti gazdaságainkban.

Az új típusú üzem elsősorban szervezeti szempontból tér el a régi típusú üzemtől. A területi szervezés helyére az üzemági szervezés kerül. A növényeket 6—800 holdas tömbökben termelik s az állatok nagy állattartó telepeken vannak elhelyezve. A telepek ipari jellegűek, automatikus, illetve önetető berendezéssel, kondicionált hőfokú vizet szolgáltató önitatókkal. A kitrágyázást gépek végzik, az állatokat kevés, de kitűnően képzett állattenyésztő szakmunkás gondozza.

A legfeltűnőbb különbség az újfajta üzemben a régivel szemben az, hogy eltűntek a majorok. A gazdaság összes dolgozói a környező községekben, vagy a gazdaság központi lakótelepén laknak. A gazdaság jól kezelt, szilárd burkolatú úthálózattal van ellátva, amely elbirja a nehéz gépek forgalmát. Az állattartó telepeken csak pihenőszobát találunk, mert az állattenyésztési dolgozók is napi 8 órát dolgoznak s a jó úton még kerékpáron is fél órán belül lakóhelyükön, a községben lehetnek.

Az üzem gépeit általában a központi gépuvvaron tárolják, a kényesebb, értékesebb gépeket zárt színekben. A gépeket a gazdaság műhelyében folyamatosan javítják, a karbantartás szervízjellegű. A gép kezelője a gépet este beadja a szervízbe. Az éjszaka folyamán azt megtisztítják, elvégzik rajta a kisebb javításokat és reggel a gép kifogástalan állapotban üzembiztosan áll ismét munkába. A kampánymunkára szolgáló gépeket a kampány után azonnal kijavítják és üzembiztos állapotban gondosan tárolják.

Néhány erő- és munkagépet kiadtak az állattartó telepekre. Ezekkel a telep vezetője elvégzi az állatállomány kiszolgálását, a zöldtakarmány napi behordását. Az összes többi gép munkáját központilag szervezik. A munkaszervezés gépesoportokra alapul. Minden gépesoport munkavezetője jól képzett technikus, vagy mezőgazdasági mérnök. A gépi munkáknál az uralkodó elv: a gépek összevont alkalmazása.

Egyes gépesoportokat speciális brigádokba szerveznek. Az egyik gépeso-

port — megfelelő számú fűkasza, rendsodró, rakodógép, erőgép, szállítóeszköz — április végétől október végéig folyamatosan szénát takarít be. A szénát mesterségesen szárítva fedett színekben tárolják. Egy másik gépesoport — kombájnok, vontatók, pótkocsik — a gabonabetakarítás munkáját végzi. Ennek a gépesoportnak a dolgozói a gabonabetakarítás után olyan gépesoport gépeit veszik át, amelyekkel folyamatosan elvégzik a silózás, majd a megfelelő gépekkel a betakarítás munkáit.

Ügyszólván minden fizikai dolgozó valamilyen szakképesítéssel rendelkezik és felelősségteljes beosztásban, szinte állandó munkahelyen dolgozik. A munkákat az üzemszervezők irányítják, akik a gazdaság központjában dolgozó specialisták által kidolgozott technológiai utasítások alapján végzik munkájukat.

Valahogyan ilyenféleképpen lehetne felvázolni azt a nagy freskót, amit a jövő — nem is a nagyon távoli jövő — lehetőségei elének vetítenek.

Az ankétsorozat sok tekintetben tisztázta a ma és a holnap teendőit, de ugyanakkor előre is mutatott, mert az állami gazdaságok mai és holnapi gondjai hosszabb-rövidebb idő múlva a termelészövetkezeti gazdaságok, tehát az egész magyar mezőgazdaság problémái lesznek.

Az ankétok résztvevői, mind a tudományos élet szakemberei, mind pedig a gyakorló gazdák úgy vélik, hogy az új elvek alkalmazása olyan szükségesség, amely elől kitérni nem lehet. Céljainkat természetesen nem tudjuk egyik napról a másikra elérni, azonban el kell indulnunk az új irányban és tisztázunk kell a haladás elveit.

Simon—Ruszinkó Gábor

Most jelent meg!

VOIT IMRE:

**A növénytermesztés
gazdaságos gépesítése**

228 oldal, ára 37,— Ft